

AKTIEVINSTBESKATTNINGEN

Av pol. mag. CARL SWARTZ

Det förslag till aktievinstbeskattning, som nyligen framlagts, är främst att se som ett politiskt och inte ett ekonomiskt dokument, skriver pol. mag. Carl Swartz, och påpekar en rad brister som borde korrigeras innan förslaget läggs till grund för en proposition.

Det förslag till aktievinstbeskattning som nyligen framlagts är främst att se som ett politiskt och inte ett ekonomiskt dokument. Utredningsuppdraget tilldelades tre jurister, och ordförandeskapet anförtroddes en av finansministerns närmaste män, dåvarande chefen för finansdepartementets rättsavdelning Erik Åqvist. Några fackekonomer anlätades däremot ej.

Den politiska karaktären förstärks ytterligare av att man valde att tillsätta utredningen i lagom tid före riksdagsvalen 1964. Därmed avsåg regeringen att lugna den socialdemokratiska vänsterflygeln, som befarades komma att svikta inför kommunistledarens attacker. Finansministern och utredningens

ordförande fann det också under utredningens arbete gång efter annan lämpligt att påminna allmänheten om dess existens. Detta skedde mestadels i form av dunkla uttalanden, som avsågs informera om utredningsresultatet, men som i grund och botten i bästa fall innehöll en beskrivning av nu gällande regler. Ett märkligt inslag i det politiska spelet kring utredningen var den press- och TV-konferens ordföranden gav efter ett av de avslutande sammanträdena. Helt naturligt kunde de slutliga ställningstagandena då inte redovisas offentligt, och något av nyhetsvärde framkom inte heller vid intervjun, inte ens datum för offentliggörandet.

När utredningen nu föreligger, är det uppenbart att avsaknaden av ekonomisk expertis inverkat menligt på förslagets slutliga utformning. Här skall endast en del av bristerna i detta avseende redovisas.

Utredningens arbete underlätades förvisso inte av finansministerns utformning av direktiven. Kraven på en vidgad eller i tiden obegränsad beskattning är oförenliga med önskemålen om en beskattning som skapar större rörlighet på fondbörsen. Detta har natur-

ligtvis både utredningen och uppdragsgivaren varit medvetna om, och herr Sträng har säkerligen, även om han i övrigt torde ha sökt dirigera utredningens arbete, inte behövt påpeka att det naturligtvis var dess primära uppgift att föreslå en skärpt beskattning. Utredningen har också snällt fogat sig efter finansministerns vilja, och helt undvikit att diskutera de mera tvivelaktiga punkterna och påståendena i direktiven. När det i dessa talas om »kursöverdrifter» gör utredningen inga försök att definiera och analysera begreppet. Man nöjer sig med att redovisa kursutvecklingen under efterkrigstiden och jämföra denna med konsumentprisutvecklingen. Föga överraskande kommer man fram till samma resultat som hr Sträng gjorde redan i direktiven, nämligen att aktiekurserna stigit snabbare än levnadskostnaderna. Lika väl som man med utgångspunkt från den differensen talar om kursöverdrifter skulle man kunna tala om löneöverdrifter mot bakgrund av den ännu snabbare löneutvecklingen. (Det kan f. ö. noteras att aktiekurser och livsmedelspriser stigit nästan exakt lika mycket under den senaste tjugoårsperioden.) Prisutvecklingen på andra områden har mycket litet att göra med en bedömning av skäligheten i nuvarande aktiekurser. Kanske har utredningsmännen haft en aning om detta, eftersom de gjort en översikt av den effektiva avkastningens varia-

tioner under samma period. En jämförelse i detta avseende mellan 1964 och 1965 skulle möjligen kunna tas till intäkt för ett påstående om överdrivna kurser, eftersom avkastningen sjunkit från i genomsnitt fyra procent till tre procent. Det är dock att märka, att den effektiva avkastningen endast avspeglar den utdelade vinstens förhållande till aktiekurserna. Av större intresse för en bedömning huruvida kursöverdrifter föreligger eller ej, är givetvis utvecklingen av företagets verkliga vinster. Några undersökningar av dessa har utredningen dock inte genomfört eller ens diskuterat. Man har bara accepterat finansministerns påstående och refererar på flera ställen i betänkandet till »de i direktiven påtalade kursöverdrifterna».

Varför stävja korttidsspekulationer?

Lika litet som man ifrågasätter finansministerns ord i nämnda avseende ger man sig in på en diskussion av begreppet korttidsspekulation. Man tycks utan vidare ha utgått från att sådana enbart är av ondo, ty enligt direktiven skulle de inte uppmuntras. Att korttidsspekulationen har en kursutjämnande effekt torde väl dock ingen vara omedveten om. Detta förtigs emellertid noggsamt av utredningen, som överhuvudtaget inte anser sig kunna diskutera något alternativ till en oinskränkt beskattning under en initialperiod.

Den extra hårda beskattningen under de två första åren har motiverats med att korttidsspekulation är att jämställa med yrkesmässig försäljning av aktier. Någon konsekvent tillämpning av en sådan princip finns dock varken enligt nu gällande regler eller förslaget. Normalt får nämligen en rörelseförlust dras av från andra inkomster, medan däremot vid »aktierörelse» nettoresultatet skall beaktas fristående från övriga inkomster.

Utredningen har också diskuterat att avkorta tiden för full beskattning, men den har — utan att motiveringarna redovisats — inte funnit det lämpligt att frånga tvåårsperioden. Man talar endast i sammanhanget om »berättigade krav på full beskattning av kortsiktiga spekulationsvinster». Bakom utredningens och finansministerns uttalanden om korttidsspekulationen torde inte några ekonomiska betraktelsesätt dölja sig utan snarast en moralisk inställning till förment lättfångna vinster, som hjärt kontrasterar mot den välvilliga beskattningen av hasardspelsinkomster.

Aktieägandet sprids

Det är långt ifrån uteslutet att både regeringen och utredningen skulle ha visat en avsevärt mindre snävhet mot aktiespararna om utredningskravet kommit först om några år. De siffror över aktieägandets spridning, som utredningen vi-

sar är nämligen mycket intressanta och överraskande. Under 1964 ökade andelen aktieäggande hushåll från sex till nio procent, dvs. aktieägarnas antal torde ha ökat med drygt 100 000. Även om denna höga siffra kan vara ett resultat av tillfälligheter och kanske även av vissa felaktigheter i undersökningen, torde också under 1965 en kraftig ökning av aktieägarnas antal ha skett. Att aktieägandet inte enbart är förbehållet de stora inkomsttagarna framgår av att tre fjärdedelar av aktieägarna har årsinkomster på mindre än 35 000 kronor, och ungefär hälften äger aktieportföljer värda mindre än 10 000 kronor.

Det är också troligt att aktieägandet kommer att uppvisa en avsevärd ökning inom de närmaste åren. Medvetandet om en fortgående inflation sprider sig snabbt, det har bl. a. sparbankernas planer på att införa indexbundna räkningar visat. Att vissa fackföreningar offentligt tillkännagivit att de placerat en del av sina medel i aktier torde också ha medfört ett ökat intresse för aktier som placeringsobjekt även för folk med begränsade inkomster och förmögenheter. Den ökade annonseringsaktiviteten från Koncentrafonderna under den senaste tiden har säkert skett i medvetande om att det finns en mycket stor och växande kader potentiella aktieägare. Det är bara att beklaga att utredningen, när den ändå undersökte aktieägandets spridning,

inte kunde göra en specialstudie av de nytillkomna aktieägarnas ålders- och inkomstfördelning, deras motiv för aktieköpet osv.

Aktievinstutredningen kan med sitt förslag knappast sägas ha löst uppgiften att skapa en rörligare marknad. Som tidigare påpekats har man i stället varit mera intresserad av att skärpa beskattningen på realisationsvinster. Visserligen kan det hävdas, att en effekt av förslaget blir att den nuvarande femårslåsnings ersätts av en tvåårig, varför låsningseffekten krymper. Den i tiden obegränsade beskattningen kommer dock att ställa stora krav på aktieägarens förmåga att välja det lämpligaste placeringsalternativet. Medan enligt nu gällande regler problemet vid en försäljning av femårsaktier »endast» är att finna ett placeringsalternativ som för den närmaste femårsperioden ter sig förmånligare än att behålla aktierna, blir aktieägaren enligt förslaget tvingad att bedöma om en omplacering kommer att bli så mycket mera lönande, att han även får kompensation för realisationsvinstskatten. Många torde i en sådan situation ta det säkra före det osäkra och behålla de aktier, som redan har visat sig kunna ge vinst.

Utredningen har helt riktigt anmärkt att dess alternativ att beskatta aktieomsättningen i stället för realisationsvinsten ställer sig förmånligare ju större kapitalvinsten blir. Därutav har man dragit slutsatsen att vinsthemtagningar

kan påskyndas. Resultatet blir naturligtvis snarast det motsatta, eftersom skattens andel av vinsten sjunker ju högre kursen blir.

Det är tvivelaktigt om den tvååriga totala beskattningen av realisationsvinster fyller någon annan funktion än att så gott som helt förhindra korttidsaffärer. Från många håll har det påpekats att två år är en allt för lång initialperiod och att det gott och väl kunde räcka med ett år. Frågan är dock om diskrimineringen av korta affärer inte kunde slopas helt. För statens skatteintäkter får den inte någon som helst betydelse. Där emot kan regeln komma att gynna de stora aktieägarna, genom att också förluster inom två år är helt avdragsgilla från realisationsvinster. Det kommer säkerligen inte att bli ovanligt att en rikt differentierad aktieportfölj under de närmaste åren innehåller även en och annan förlustaktie. Det blir alltså lönande att varje gång en normalt beskattad vinsthemtagning görs, försöka att ta fram en korttidsförlust. Den sålda aktieposten kan ju sedan köpas tillbaka till samma kurs, som visserligen ger ett lägre utgångsvärde vid en framtida förnyad försäljning. Om denna emellertid sker efter minst två år blir affären dock mestadels lönsam. Det säger sig självt att de mindre aktieägarna inte har samma möjligheter till sådana transaktioner.

Ändringar tänkbara

Utredningen antyder att det förslag markvärdeutredningen snart kommer att framlägga skall innebära ett uppskjutande av beskattningen vid reinvestering. Den har dock inte funnit anledning att föreslå någon motsvarande bestämmelse beträffande aktier. Från kapitalbildningssynpunkt är det dock angeläget att åtminstone vissa typer av reinvesteringar särbehandlas. Det torde nämligen med de föreslagna reglerna bli svårt för företaget som behöver nytt kapital, att genomföra en nyemission utan att samtidigt erbjuda aktieägarna en bättre avkastning på aktierna än före emissionen. För att delta i en nyemission måste nämligen aktieägaren normalt sälja undan en del av sin portfölj. Kan han inte göra detta utan att beskattas, måste han alltså erbjudas speciellt goda villkor för att lockas att delta, och det kan därför bli svårare för företagen att nyemittera i fortsättningen. Den här påtalade olägenheten skulle kunna undvikas om t. ex. från årets realisationsvinster fick avdras 10 % av belopp som nytecknats på grundval av teckningsrätter, knutna till tidigare aktieinnehav.

Ytterligare åtgärder för att främja omsättningen och minska skattebelastningen för småaktieägarna kan vidtagas. I både USA och Danmark — vilkas skattesystem enligt direktiven främst skulle studeras av utredningen — samt i ett flertal andra länder, beskattas inte reali-

sationsvinster understigande ett visst belopp. Om ett generellt avdrag från realisationsvinster med exempelvis 1 000 kronor medgavs skulle låsningseffekten av den obegränsade beskattningen minska, och möjligheterna för expansiva företag att genomföra nyemissioner ytterligare öka. Visserligen kan det mot ett sådant förslag invändas att de små aktieägarna inte alltid i samma utsträckning som de större har möjlighet att utnyttja avdraget, och att följderna skulle kunna bli en successiv och systematiserad vinsthemtagnings, följd av en omedelbar reinvestering i samma papper. Det bör dock härvid anmärkas att en skattefri årlig realisationsvinst på ca 3 300 kronor motsvarar den av utredningen framräknade genomsnittliga årstillväxten på ett kapital av ca 45 000 kronor, vilken summa skulle utgöra taket för en sådan skattelindring. Det är dessutom troligt, att om en försäljning av ett visst papper sker för att avdraget skall kunna utnyttjas, företaget samtidigt en omprövning av placeringsobjektet ifråga, vilket i sin tur resulterar i en kurssättning som i större utsträckning motsvarar aktiespararnas uppfattning om vad som är rimligt än om den i allt för hög grad påverkas av skattetänkande.

Under utredningens gång påpekades emellanåt av ordföranden att övergångsbestämmelserna skulle utformas så, att inga skattemässigt

betingade försäljningar skulle behöva göras. Så har det emellertid inte blivit; det kan nämligen tänkas tre fall där utredningens förslag direkt lockar fram transaktioner. Utredningen har inte funnit det rimligt att beträffande aktie som innehafts i mera än fem år, och alltså nu kan säljas utan skatteplikt, beräkna utgångsvärdet från anskaffningsvärdet. I stället skall som anskaffningsvärde räknas kursen vid årsskiftet 1965/66. Om emellertid även i år statsverkspropositionen skulle ge anledning till inflationsfarhågor, och allting pekar därpå, är det inte otänkbart att kurserna kommer att stiga kraftigt före den 1 mars, då de nya reglerna föreslås träda i kraft. För att slippa skatta för den kursstegringen kan säkert många aktieägare känna sig manade att ta hem vinsten i tid.

För aktier som under den senaste femårsperioden erhållits genom arv eller gåva vill utredningen däremot vid beräkning av utgångsvärdet gå tillbaka till det ursprungliga fångnet eller tillämpa den tio procentiga omsättningskatten. Om det ursprungliga fångnet emellertid ligger mer än fem år tillbaka i tiden, kan denna hårdare beskattning undgås genom att aktierna säljs före den 1 mars 1966. Mot bakgrund av hittillsvarande praxis när det gäller realisationsvinstbeskattning torde det inte vara möj-

ligt att ens beskatta de aktier som sedan omedelbart återköps.

Slutligen kan en viss försäljning lockas fram genom att aktier som nu innehafts mellan fyra och fem år vid försäljning enligt nuvarande regler beskattas för 25 procent av kursvinsten, medan de om de säljs då de föreslagna reglerna trätt i kraft, kommer att beskattas till 30 procent. Skillnaden är dock så liten att endast i undantagsfall försäljningar kommer att ske av den anledningen.

Slutligen bör ett par rättsaspekter uppmärksammas. Utredningens förslag förutsätts bli tillämpligt från den 1 mars 1966. Det är emellertid uteslutet att riksdagen till dess har hunnit fatta beslut i frågan. Om spelreglerna följs, torde vid detta datum inte ens någon proposition föreligga. För aktieägarna blir affären som görs mellan den 1 mars och den dag propositionen läggs på riksdagens bord högst osäkra i beskattningshänseende. Ett uttalande från finansministerns sida om att det förslag han ämnar lägga fram icke kommer att träda i kraft innan riksdagsbeslutet är klart är därför ett renlighetskrav. Effekten av att ikraftträdandet uppskjuts några månader blir ytterst obetydlig från statsfinansiell synvinkel, men kan bli betydande i det enskilda fallet.